

دانشکده ادبیات و علوم انسانی
پایان نامه کارشناسی ارشد

بررسی نقش شرکت‌های مادر تخصصی (هلدینگ) در واگذاری بنگاه‌های
بزرگ اقتصادی به بخش خصوصی

از
سید مهدی گل‌چهره نودهی

استاد راهنما
دکتر اسماعیل ملک‌اخلاق

اسفند ۱۳۹۰

دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه مدیریت (گرایش بازرگانی)

بررسی نقش شرکت‌های مادر تخصصی (هلدینگ) در واگذاری بنگاه‌های
بزرگ اقتصادی به بخش خصوصی

از
سید مهدی گل‌چهره نودهی

استاد راهنما
دکتر اسماعیل ملک‌اخلاق

استاد مشاور
دکتر اسماعیل رمضانپور

اسفند ۱۳۹۰

تقدیم به

پیشگاه باکرامت و با عظمت آنان که مرا آموختند؛
پدر بزرگوار و مادر عزیزم،
که نگاه‌های پر مهرشان، مایه‌ی وجود من است؛ آنان که تحصیلم با بذل سرمایه عمرشان میسر گشت.
خواهر مهربان و عزیزتر از جانم،
به پاس زحمات بی دریغی که در طول زندگی برایم کشید، و شوق و انگیزه را به من ارزانی داشت.
معلمان دلسوز و فداکارم،
آنان که قلب‌های پر مهرشان به پاکی برف‌های بلندترین قله‌های جهان است.
باشد که این چند سطر، نمایانگر سپاس بی پایان من، نسبت به محبت‌های بی دریغ این بزرگواران باشد.
و با سپاس از این همه مایه‌ی امید و آرامش...
تقدیم می‌کنم به او که می‌بینم همه را در نامش،
و آرام می‌گیرم با یادش.
تقدیم به او که هرآنچه هست از اوست.

سید مهدی گل‌چهره‌نودهی

زمستان ۱۳۹۰

تقدیر و تشکر

با تشکر و سپاس از یگانه معبودی که با الطاف بی‌کرانش مرا یاری نمود. پروردگاری که مرا غرق در نعمت نموده است. هرگاه که با اخلاص از او مدد خواسته‌ام، یاریگرم بوده است. نه قلم قادر به سپاس و ستایش اوست و نه کلام؛ زیرا که وصفش نه در عقل گنجد و نه در بیان.

با تقدیر و سپاس فراوان از اساتید گرانقدر، «جناب آقای دکتر اسماعیل ملک‌اخلاق و جناب آقای دکتر اسماعیل رمضانپور» که با راهنمایی‌های بی‌دریغ خویش، روش درست انجام‌دادن تحقیق و پژوهش را به من آموختند و مرا در هدایت مراحل مختلف تحقیق یاری نمودند و از هیچ کوششی در این راه کوتاهی نکردند. جدیت این بزرگواران در حمایت از دانشجو و یاری او در مراحل مختلف تحقیق، قابل تقدیر و تشکر است. زحماتی را که برای هدایت اینجانب، در مراحل مختلف تحقیق کشیده‌اند را هرگز فراموش نخواهم کرد.

از الطاف خانواده عزیزم، پدر بزرگوار و مادر مهربانم، که تپش‌های قلبم همواره از وجود مهرشان آکنده است، به خاطر دریای بی‌کران محبتی که بر من ارزانی داشته، تا در امواج خروشان موفقیت‌ها را به نظاره بنشینم، نهایت تشکر و سپاس را دارم. امید آنکه لحظه‌های زندگیشان قرین موفقیت، سعادت، سلامت و شادکامی باشد.

سید مهدی گل‌چهره‌نودی

زمستان ۱۳۹۰

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
فصل اول: کلیات تحقیق	
۲	۱-۱. مقدمه
۲	۲-۱. تشریح و بیان مسأله تحقیق
۳	۳-۱. ضرورت انجام تحقیق
۴	۴-۱. سؤالات تحقیق
۴	۵-۱. فرضیات تحقیق
۵	۶-۱. اهداف تحقیق
۶	۷-۱. قلمرو تحقیق
۶	۸-۱. تعریف اصطلاحات و واژگان
۷	۹-۱. محدودیت‌های تحقیق
فصل دوم: ادبیات و پیشینه تحقیق	
۹	مقدمه
۱۰	۱-۲. بخش اول: خصوصی سازی
۱۱	۱-۱-۲. مقدمه
۱۱	۲-۱-۲. تعریف خصوصی سازی
۱۲	۳-۱-۲. زمینه‌های تاریخی خصوصی سازی
۱۳	۴-۱-۲. دلایل خصوصی سازی
۱۵	۵-۱-۲. اهداف خصوصی سازی
۱۶	۶-۱-۲. روش‌های خصوصی سازی
۱۸	۱-۶-۱-۲. خصوصی سازی همراه با واگذاری مالکیت
۲۱	۲-۶-۱-۲. خصوصی سازی بدون واگذاری مالکیت
۲۲	۳-۶-۱-۲. روش ساخت- عملیات- انتقال
۲۲	۴-۶-۱-۲. سیستم وُچرز
۲۳	۷-۱-۲. خصوصی سازی در ایران
۲۳	۱-۷-۱-۲. تاریخچه خصوصی سازی در ایران
۲۴	۲-۷-۱-۲. خصوصی سازی از نگاه قوانین
۲۶	۸-۱-۲. جمع‌بندی
۲۷	۲-۲. بخش دوم: شرکت مادر
۲۸	۱-۲-۲. مقدمه
۲۸	۲-۲-۲. تعریف شرکت مادر
۳۰	۳-۲-۲. فلسفه و ماهیت شرکت مادر
۳۱	۴-۲-۲. ویژگی‌های شرکت مادر

۳۳ ۵-۲-۲. انواع شرکت مادر
۳۴ ۱-۵-۲-۲. شرکت مادر سرمایه گذار
۳۴ ۱-۱-۵-۲-۲. شرکت مادر سرمایه گذار با سرمایه ثابت
۳۵ ۲-۱-۵-۲-۲. شرکت های فعالیت تنوعی
۳۵ ۳-۱-۵-۲-۲. شرکت های سرمایه گذاری در املاک و مستغلات
۳۵ ۲-۵-۲-۲. شرکت مادر مدیریتی
۳۵ ۱-۲-۵-۲-۲. شرکت مادر مدیریتی با توابع همسان
۳۶ ۲-۲-۵-۲-۲. شرکت مادر مدیریتی با توابع غیر همسان
۳۶ ۱-۲-۲-۵-۲-۲. شرکت مادر مدیریتی با توابع غیر همسان همگرا
۳۶ ۲-۲-۲-۵-۲-۲. شرکت مادر مدیریتی با توابع غیر همسان واگرا
۳۷ ۶-۲-۲. انواع ساختار سازمانی شرکت های مادر
۳۷ ۱-۶-۲-۲. ساختار گزارش دهی ساده
۳۸ ۲-۶-۲-۲. ساختار مادری تقسیم شده
۳۸ ۱-۲-۶-۲-۲. مدیران اجرایی تماس
۳۸ ۲-۲-۶-۲-۲. کسب و کارهای موجود در مقابل توسعه شرکت مادر
۳۹ ۳-۲-۶-۲-۲. مسئولیت های مشترک
۳۹ ۴-۲-۶-۲-۲. ماتریسی
۳۹ ۳-۶-۲-۲. مادری مضاعف
۴۰ ۷-۲-۲. سبک های مادری
۴۱ ۱-۷-۲-۲. سبک برنامه ریزی استراتژیک
۴۲ ۲-۷-۲-۲. سبک کنترل استراتژیک
۴۳ ۳-۷-۲-۲. سبک کنترل مالی
۴۴ ۸-۲-۲. فرآیندهای استراتژیک در شرکت های مادر
۴۴ ۱-۸-۲-۲. فرآیندهای استراتژیک در شرکت های مادر مدیریتی
۴۶ ۲-۸-۲-۲. فرآیندهای اشتراک استراتژیک در شرکت های مادر سرمایه گذار
۴۷ ۹-۲-۲. ویژگی های کسب و کار در شرکت مادر
۴۷ ۱۰-۲-۲. سیر تاریخی استراتژی های شرکت مادر
۴۷ ۱-۱۰-۲-۲. استراتژی بخش بندی
۴۸ ۲-۱۰-۲-۲. استراتژی تنوع گرایی
۴۸ ۳-۱۰-۲-۲. برنامه ریزی سبد
۴۹ ۴-۱۰-۲-۲. تجدید ساختار
۴۹ ۵-۱۰-۲-۲. کسب و کارهای محوری
۴۹ ۱۱-۲-۲. جمع بندی
۵۱ ۳-۲. بخش سوم: خصوصی سازی و شرکت های مادر
۵۲ ۱-۳-۲. مقدمه
۵۲ ۲-۳-۲. خصوصی سازی و بنگاه های بزرگ اقتصادی

۵۴ ۳-۳-۲. اهداف و دلایل عمده استفاده از شرکت‌های مادر
۵۵ ۳-۳-۲. ارزش آفرینی
۵۷ ۳-۳-۲. ارزش آفرینی از طریق تأمین سرمایه
۵۷ ۳-۳-۲. تخصص محوری
۵۸ ۳-۳-۲. ارزش آفرینی از طریق ایفای نقش در فرآیند انتقال
۵۸ ۳-۳-۲. ارزش آفرینی از طریق عبور از مرزهای دولتی و پیروی از اهداف اقتصادی
۵۸ ۳-۳-۲. تجدید ساختار
۶۰ ۳-۳-۲. انواع تجدید ساختار
۶۰ ۳-۳-۲. تحقیق و توسعه
۶۲ ۳-۳-۲. مدیریت منابع
۶۴ ۳-۳-۲. صرفه‌جویی به مقیاس
۶۷ ۳-۲. جمع‌بندی
۶۸ ۲-۴. بخش چهارم: پیشینه تحقیق
۶۹ ۲-۴-۱. تحقیقات خارج کشور
۷۰ ۲-۴-۲. تحقیقات داخل کشور
۷۲ ۲-۵. بخش پنجم: مدل مفهومی تحقیق
۷۳ ۲-۵-۱. مدل مفهومی تحقیق

فصل سوم: روش تحقیق

۷۵ ۳-۱. مقدمه
۷۵ ۳-۲. روش تحقیق
۷۶ ۳-۳. مراحل اجرای تحقیق
۷۷ ۳-۴. جامعه و نمونه آماری تحقیق
۷۹ ۳-۵. روش جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات
۷۹ ۳-۶. ابزارهای جمع‌آوری داده‌ها
۸۱ ۳-۷. روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری
۸۱ ۳-۷-۱. روایی ابزار سنجش
۸۲ ۳-۷-۲. پایایی ابزار سنجش
۸۲ ۳-۷-۲-۱. آلفای کرونباخ پرسشنامه اول
۸۲ ۳-۷-۲-۲. آلفای کرونباخ پرسشنامه دوم
۸۳ ۳-۷-۲-۳. آلفای کرونباخ کل
۸۳ ۳-۸. روش طبقه‌بندی داده‌ها
۸۳ ۳-۹. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها
۸۵ ۳-۱۰. نتیجه‌گیری

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

۸۷	۱-۴. مقدمه
۸۷	۲-۴. آمار توصیفی
۸۷	۱-۲-۴. توصیف پاسخ دهندگان
۸۸	۲-۲-۴. توصیف سؤالات مربوط به پرسشنامه‌ها
۸۸	۱-۲-۲-۴. آمار توصیفی پرسشنامه اول
۹۱	۲-۲-۲-۴. آمار توصیفی پرسشنامه دوم
۹۲	۳-۴. آمار استنباطی
۹۲	۱-۳-۴. آزمون نرمال بودن داده‌ها
۹۴	۲-۳-۴. تعیین میزان اهمیت عوامل پنج‌گانه و رتبه‌بندی آنها
۹۵	۳-۳-۴. رتبه‌بندی تأثیر هر یک از عوامل پنج‌گانه بر اهداف خصوصی‌سازی
۹۵	۱-۳-۳-۴. متغیر وابسته بهره‌وری
۹۶	۲-۳-۳-۴. متغیر وابسته گسترش رقابت
۹۷	۳-۳-۳-۴. متغیر وابسته سودآوری
۹۸	۴-۳-۴. آزمون فرضیات آماری
۱۰۷	۴-۴. نتیجه‌گیری

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

۱۰۹	۱-۵. مقدمه
۱۰۹	۲-۵. خلاصه تحقیق
۱۱۰	۳-۵. بیان یافته‌های تحقیق
۱۱۰	۱-۳-۵. نتایج حاصل از پرسشنامه اول
۱۱۱	۲-۳-۵. نتایج حاصل از پرسشنامه دوم
۱۱۳	۴-۵. پیشنهادات کاربردی به دست‌اندرکاران حوزه خصوصی‌سازی
۱۱۵	۵-۵. پیشنهادات برای تحقیقات آتی
۱۱۶	منابع و مأخذ
۱۲۱	پیوست

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول شماره (۱-۲). واگذاری از راه عرضه عمومی سهام شرکت‌های دولتی	۱۸
جدول شماره (۲-۲). واگذاری از راه عرضه محدود سهام شرکت‌های دولتی	۱۹
جدول شماره (۳-۲). واگذاری از راه فروش دارایی‌ها	۱۹
جدول شماره (۴-۲). واگذاری از راه تفکیک به واحدهای کوچکتر	۲۰
جدول شماره (۵-۲). واگذاری از راه جلب مشارکت بخش خصوصی در افزایش سرمایه	۲۰
جدول شماره (۶-۲). واگذاری از راه فروش به مدیران یا کارکنان	۲۱
جدول شماره (۷-۲). واگذاری از راه عقد قراردادهای واگذاری مدیریت یا اجاره دارایی‌ها	۲۲
جدول شماره (۸-۲). مقایسه تعاریف ارائه شده برای شرکت مادر	۳۰
جدول شماره (۹-۲). مزایا و معایب انواع ساختارها در شرکت‌های مادر	۴۰
جدول شماره (۱۰-۲). ویژگی‌های بخشی تأثیرگذار بر ابعاد و سلسله مراتب واگذاری بنگاه‌های دولتی	۵۳
جدول شماره (۱۱-۲). راهبردهای تحقیق و توسعه و مزیت رقابتی	۶۲
جدول شماره (۱۲-۲). نقش شرکت‌های مادر در استفاده از نیروهای ستاد مادری	۶۷
جدول شماره (۱-۳). توزیع فراوانی نمونه‌گیری از شرکت‌های مادر تخصصی	۷۸
جدول شماره (۲-۳). جدول سؤالات مربوط به متغیرهای پرسشنامه اول	۸۰
جدول شماره (۳-۳). جدول سؤالات مربوط به متغیرهای پرسشنامه دوم	۸۱
جدول شماره (۱-۴). توصیف تحصيلات پاسخگویان	۸۷
جدول شماره (۲-۴). توصیف سن پاسخگویان	۸۸
جدول شماره (۳-۴). توصیف سابقه کاری پاسخگویان	۸۸
جدول شماره (۴-۴). آمار توصیفی متغیر مدیریت منابع	۸۹
جدول شماره (۵-۴). آمار توصیفی متغیر تجدید ساختار	۸۹
جدول شماره (۶-۴). آمار توصیفی متغیر ارزش آفرینی	۹۰
جدول شماره (۷-۴). آمار توصیفی متغیر تحقیق و توسعه	۹۰
جدول شماره (۸-۴). آمار توصیفی متغیر صرفه‌جویی به مقیاس	۹۱
جدول شماره (۹-۴). آمار توصیفی متغیر بهره‌وری	۹۱
جدول شماره (۱۰-۴). آمار توصیفی متغیر گسترش رقابت	۹۲
جدول شماره (۱۱-۴). آمار توصیفی متغیر سودآوری	۹۲
جدول شماره (۱۲-۴). آزمون کولموگروف-اسمیرنف (پرسشنامه اول)	۹۳
جدول شماره (۱۳-۴). آزمون کولموگروف-اسمیرنف (پرسشنامه دوم)	۹۳
جدول شماره (۱۴-۴). توصیف عوامل پنجگانه مؤثر بر اتخاذ راهبرد شرکت‌های مادر	۹۴
جدول شماره (۱۵-۴). آزمون فریدمن متغیرهای مستقل	۹۴
جدول شماره (۱۶-۴). نرخ یا رتبه میانگین متغیرها	۹۵
جدول شماره (۱۷-۴). آزمون فریدمن برای متغیر بهره‌وری	۹۶
جدول شماره (۱۸-۴). نرخ یا میانگین تأثیر عوامل پنجگانه بر متغیر بهره‌وری	۹۶

- جدول شماره (۴-۱۹). آزمون فریدمن برای متغیر گسترش رقابت ۹۶
- جدول شماره (۴-۲۰). نرخ یا میانگین تأثیر عوامل پنجگانه بر متغیر گسترش رقابت ۹۷
- جدول شماره (۴-۲۱). آزمون فریدمن برای متغیر سودآوری ۹۷
- جدول شماره (۴-۲۲). نرخ یا میانگین تأثیر عوامل پنجگانه بر متغیر سودآوری ۹۸
- جدول شماره (۴-۲۳). جدول نتایج کلی آزمون فرضیات ۱۰۷
- جدول شماره (۵-۱). رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر اتخاذ راهبرد شرکت مادر تخصصی ۱۱۱

فهرست اشکال

صفحه	عنوان
۱۷	شکل شماره (۱-۲). روش‌های واگذاری بنگاه‌ها و مؤسسات دولتی به بخش خصوصی
۳۲	شکل شماره (۲-۲). ویژگی‌های شرکت‌های مادر
۳۷	شکل شماره (۳-۲). طبقه‌بندی شرکت‌های مادر
۴۱	شکل شماره (۴-۲). سبک‌های مادری
۴۲	شکل شماره (۵-۲). ارتباطات سازمانی در سبک برنامه‌ریزی استراتژیک
۴۳	شکل شماره (۶-۲). ارتباطات سازمانی در سبک کنترل استراتژیک
۴۳	شکل شماره (۷-۲). ارتباط سازمانی در سبک کنترل مالی
۴۴	شکل شماره (۸-۲). الگوی جامع فرآیندهای استراتژیک در شرکت‌های مادر مدیریتی
۵۶	شکل شماره (۹-۲). فرآیند خلق ارزش در شرکت‌های مادر
۵۶	شکل شماره (۱۰-۲). گونه‌های استراتژی سرپرستی
۶۱	شکل شماره (۱۱-۲). نقش تحقیق و توسعه در بنگاه
۷۳	شکل شماره (۱۲-۲). مدل مفهومی تحقیق

عنوان: بررسی نقش شرکت‌های مادر تخصصی (هلدینگ) در واگذاری بنگاه‌های بزرگ اقتصادی به بخش خصوصی

از: سید مهدی گل‌چهره نودهی

یافتن روشی بهینه برای اداره امور اقتصادی کشورها یکی از بزرگترین دغدغه‌های هر دولت در این جهان پهناور می‌باشد. این مسأله سبب شده است تا دولتمردان و اقتصاددانان در اندیشه چاره‌ای کارساز برای این معضل باشند. در این میان، مقوله خصوصی‌سازی به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین راه‌کارها برای حل این مشکل مطرح گردیده است؛ لذا تنوع انجام خصوصی‌سازی به روش‌های گوناگون، موجب فراهم آمدن زمینه وسیعی برای مطالعه و تفحص در این خصوص شده است. به‌طور کلی خصوصی‌سازی طیف گسترده‌ای را شامل می‌شود که یک سوی آن خصوصی‌سازی کامل و سوی دیگر، تجدید ساختار بنگاه‌های تحت مالکیت دولت است. شرکت‌های مادر یکی از مهمترین ساختارها جهت تحقق اهداف مرتبط با حرکت به سمت اقتصاد بازار محور هستند. خاستگاه فلسفی طرح شرکت‌های مادر تخصصی (هلدینگ)، پی‌ریزی رویکرد و ارائه الگویی است که تحت آن مزایای ویژگی‌های شرکت‌های بزرگ از قبیل دسترسی به قابلیت‌های گسترده، به اشتراک‌گذاری منابع، صرفه‌جویی در مقیاس، شهرت و اعتبار و .. به‌همراه ویژگی‌ها و زیبایی‌های شرکت‌های کوچک مانند خلاقیت، علاقه مالکانه، سرعت و انعطاف‌پذیری و ... به‌طور توأم ایجاد شود. در این تحقیق به بررسی نقش شرکت‌های مادر (هلدینگ) با توجه به مؤلفه‌های مدیریت منابع، تجدید ساختار، ارزش‌آفرینی، تحقیق و توسعه و صرفه‌جویی به مقیاس پرداخته شد. تحقیق حاضر در دو مرحله صورت گرفت. در مرحله اول، نقش شرکت‌های مادر تخصصی در فرآیند خصوصی‌سازی با توجه به پنج مؤلفه مدیریت منابع، تجدید ساختار، ارزش‌آفرینی، تحقیق و توسعه و صرفه‌جویی به مقیاس مورد بررسی قرار گرفت. در مرحله دوم تأثیر هر یک از این عوامل پنج‌گانه بر اهداف خصوصی‌سازی (بهره‌وری، گسترش رقابت و سودآوری)، بررسی گردید. داده‌های موردنیاز تحقیق از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده است و با استفاده از نرم‌افزار SPSS 18 تجزیه و تحلیل شده‌اند و فرضیات تحقیق با توجه به نوع داده‌ها، با استفاده از آزمون اسپرمن مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد، در میان پنج مؤلفه‌ی بررسی شده، شرکت‌های مادر بیشترین تأثیر را در مدیریت منابع و تجدید ساختار بنگاه‌های بزرگ ایفا می‌کنند. همچنین این عوامل تأثیر مثبت و معنی‌داری بر روی اهداف خصوصی‌سازی دارند. به‌طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که اتخاذ راهبرد شرکت‌های مادر تخصصی در واگذاری بنگاه‌های بزرگ اقتصادی به بخش خصوصی مؤثر و کارآمد است.

کلید واژه‌ها

شرکت مادر، خصوصی‌سازی، بنگاه بزرگ اقتصادی، مدیریت منابع، تجدید ساختار.

Abstract

Title: The Role of Parent Companies (Holding) in Submission of the Principal Economic Institutions to Private Sector

Author: Seyed Mehdi Golchehreh Nodehi

Finding of an optimal method for economical administration is one of the biggest problems throughout the world for each government. Hence, politicians and economists working on this issue. Meanwhile, privatization is one of the best choices for it. Then, the variety of different privatization methods provides essential opportunity for researching and investigation. Generally, privatization included vast range that complete privatization is one side and restructuring of companies under government property is another side. Holding companies are one of the most important structures for goal achieving with the move toward market-oriented company. The originality of philosophic for holding companies is structure of models which some principal companies features such as accessibility to enormous capabilities, resource sharing, economy of scales, fame and reputation altogether small companies features such as creativity, ownership interest, acceleration and flexibility. In this study, the role of holding companies in terms of some components for instance, resource management, restructuring, value creating, research and development and economy of scales have surveyed. This study was conducted in two stages. Firstly, the role of holding companies in the privatization process was studied according to five components included, resource management, restructuring, value creating, research and development and economy of scales. In the second stage, the effect of each one of these five components on privatization objectives were investigated (productivity, competitiveness expansion and profitability). Data have gathered by questionnaire and with using of SPSS 18 software have analyzed. Hypothesizes have analyzed according to data and by spearman rank correlation coefficient. The result shows that among of five components, holding companies have most effect in resources management and restructuring in the big companies. Also, these factors have significant and positive effect on privatization objectives. All in all, holding companies strategies in surrounding of the principal economic institutions to private sector is effective and efficient.

Keywords

Holding companies, Privatization, Principal economic institutions, Resource management, Restructuring.

فصل اول

کلیات تحقیق

۱. فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱. مقدمه

بررسی راه‌های دستیابی به منابع و استفاده بهینه از آنها و رسیدن به پیشرفت اقتصادی و رفع مشکلات مرتبط با آن، همیشه انسان را به چالشی فراگیر فراخوانده و مسائل اقتصادی را در مرکز توجه بشر و خصوصاً انسان امروزی قرار داده است. یکی از مهمترین این مسائل که در چند دهه اخیر پیش روی اقتصاددانان و دولتمردان قرار گرفته است، بحث خصوصی‌سازی و توسعه بخش خصوصی و کاهش تصدی‌گری دولت با هدف شکوفاتر شدن اقتصاد و رها شدن دولت از امر اداره بسیاری از بنگاه‌هایی می‌باشد که بخش خصوصی تمایل و توان اداره آنها را دارد (ولش و فرموند، ۱۳۸۹، ص ۷).

خصوصی‌سازی نه فرآیندی ساده است و نه به‌صورت متحدالشکل اجرا می‌شود. چگونگی شروع آن متفاوت است و کشورهای مختلف اهداف متفاوتی را از اجرای آن دنبال می‌کنند و با طیف گسترده‌ای از مشکلات و موانع، مواجه هستند؛ بدین منظور برای نیل به اهداف موردنظر خود، به راهبردها و طرح‌های متفاوت نیازمند هستند. هیچ رویکرد جهانی قابل استفاده، برای اجرای برنامه خصوصی‌سازی وجود ندارد و تلاش برای ایجاد یک رویکرد فراگیر و مناسب، کاری بیهوده و زیان‌آور است (World Bank, 2005). در قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی کشور، ساماندهی شرکت‌های دولتی با استفاده از ساختار شرکت‌های مادر تخصصی به صورت راهبردی مطرح، و به تصویب رسید. ماده ۴ قانون مزبور که به ساماندهی شرکت‌های دولتی اختصاص یافته است، دولت را موظف نموده که به‌منظور ساماندهی و استفاده مطلوب از امکانات شرکت‌های دولتی و افزایش بهره‌وری آنان، شرکت‌های فوق‌الذکر را در قالب شرکت‌های مادر ساماندهی نماید، به‌طوری که تصدی و اداره امور شرکت‌های دولتی از امر سیاست‌گذاری وزارتخانه‌های ذیربط، تفکیک شده و وظایف حاکمیتی نیز از شرکت‌های دولتی منفک و به وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی محول شود.

در این فصل، ابتدا مسأله تحقیق با بیان اهمیت و ضرورت آن، به تفصیل مورد بحث قرار گرفته است و سؤال‌های تحقیق به روشنی مطرح شده‌اند؛ سپس اهداف تحقیق در راستای پاسخگویی به سؤالات تحقیق آمده است. از دیگر موارد مطرح شده در این فصل می‌توان به: چارچوب نظری و مدل عملیاتی تحقیق، قلمرو تحقیق، تعریف اصطلاحات و واژگان و محدودیت‌های تحقیق، اشاره کرد.

۲-۱. تشریح و بیان مسأله تحقیق

امروزه بسیاری از کشورها در تلاش هستند که از سیستم‌های اقتصادی کنترل شده و به‌صورت متمرکز برنامه‌ریزی شده، به‌سوی شرایط اقتصادی مبتنی بر بازار حرکت کنند. شرکت‌های بزرگ و تحت مالکیت دولت‌ها در این فرآیند تطابق و دگرگونی، با مشکل ویژه‌ای مواجه هستند. از آنجا که عملکرد این شرکت‌ها در بیشتر مواقع فاقد اثربخشی است، همه کشورها در شرایطی نیستند که به‌سرعت بتوانند به سمت اقتصاد مبتنی بر بازار حرکت کنند.

از نظر تعامل استراتژی با ساختار، پیاده‌سازی اصلاحات اقتصادی و خصوصی‌سازی، بستگی تام به وضعیت و قابلیت‌های اقتصادی و اجتماعی دارد. در خلال اجرای استراتژی تحول از مالکیت دولتی به مالکیت خصوصی که به‌صورت جهشی و در کوتاه‌مدت انجام می‌شود، به‌دلیل عدم آشنایی مدیریت با چالش‌های رقابتی اقتصاد بازار و بی‌تجربگی و حرفه‌ای نبودن مدیریت، بحران‌های دوران گذار تشدید می‌شوند (پارسامهر، ۱۳۸۶، ص ۱۶).

نبود قابلیت‌ها و تحقق نیافتن پیش فرض‌های خصوصی‌سازی به‌همراه بی‌تجربگی و حرفه‌ای نبودن مدیریت، چالش‌های در هم کوبنده‌ای فراروی استراتژی خصوصی‌سازی به‌وجود می‌آورد. سرانجام اینکه ممکن است در برخی از کشورهای در حال توسعه با سابقه‌ی مدیریت دولتی و اقتصاد بسته، بر اثر فشارها و بحران‌های دوران گذار، مجدداً رجعت به سیستم برنامه‌ریزی متمرکز دولتی و دولت بزرگ، به‌وجود آید. آنچه در چرخه‌ی باطل قبض و بسط تحول از مدیریت دولتی به بازار آزاد و حرکت معکوس برگشت از بازار آزاد به مدیریت دولتی روی می‌دهد این است که در این دور باطل، منابع ارزشمند کشور به نابودی می‌گراید (مهدوی و میدری، ۱۳۸۴، ص ۱۰۷).

برای خروج و برون رفت از دور باطل قبض و بسط، می‌بایست راه حلی محافظه‌کارانه و آرام به‌سمت خصوصی‌سازی مدنظر قرار گیرد تا در خلال اجرای آن، قابلیت‌ها و بستر مناسب خصوصی‌سازی در جامعه به تدریج پی‌ریزی شود. بنابراین برای گذار از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب، به شیوه‌ی آهسته و پیوسته، الگوی شرکت‌های مادر تخصصی می‌تواند یک راه‌کار مناسب باشد. این نگرش بر خلاف اینکه به زمان نسبتاً طولانی نیاز دارد، روشی خردمندانه و بنیادین است که اهداف اقتصاد بازار را تحقق می‌بخشد. با استفاده از این الگو، بین قابلیت‌ها، فضا و شرایط اجتماعی - اقتصادی جامعه با شرایط درونی بنگاه‌ها به تدریج نوعی تعامل و یکپارچگی شکل می‌گیرد. با اجرای این راه حل محافظه‌کارانه در شرکت‌های دولتی در گام اول، بین دولت و شرکت‌ها فاصله‌ی قابل توجهی ایجاد می‌شود، و بین مالکیت و مدیریت تفکیک به‌وجود می‌آید و مدیریت شرکت‌های دولتی به شرکت‌های مادر واگذار می‌شود. با به‌کارگیری الگوی شرکت‌های مادر تخصصی، مزایا و منافع چشم‌گیری ایجاد می‌شود که می‌توان به کنترل و هدایت استراتژیک شرکت‌ها و گروه‌های تخصصی تابعه، ایجاد یکپارچگی فعالیت‌ها و هم‌افزایی، افزایش میزان پاسخ‌گویی گروه‌های تابعه به‌دلیل حفظ ماهیت حقوقی مستقل آنها، افزایش سود دهی و شناخت شرکت‌های زیان‌ده، بازسازی و اصلاح ساختار، ایجاد شرایط تمرکز زدایی، کاهش ریسک تجاری، امکان صرفه‌جویی در به‌کارگیری منابع، استقرار صحیح نظام حاکمیت شرکتی و ... اشاره کرد (پارسامهر، ۱۳۸۶، ص ۱۸).

علی‌رغم اینکه درصد بالایی از محصولات و خدمات در کشور، توسط شرکت‌های مادر تولید می‌شود، ولی این‌گونه شرکت‌ها ناشناخته می‌باشند. به لحاظ اهمیت روزافزونی که این‌گونه شرکت‌ها در اقتصاد پیدا نموده‌اند و نیز به علت مسائل و مشکلات و محدودیت‌های خاص آنان از قبیل قانونی، سازمانی، مدیریتی، مالی و ... و با توجه به نقشی که برای این‌گونه ساختارها در واگذاری شرکت‌های دولتی به بخش خصوصی در نظر گرفته شده است، در این تحقیق به بررسی نقشی که شرکت‌های مادر تخصصی می‌توانند در واگذاری بنگاه‌های دولتی به بخش خصوصی ایفا کنند، پرداخته شده است.

۳-۱. ضرورت انجام تحقیق

امروزه اصلاحات اقتصادی از نوع خصوصی‌سازی در بسیاری از کشورها به‌ویژه کشورهای در حال توسعه به‌عنوان یک رویکرد راهبردی محسوب می‌شود. لزوم تغییر نقش دولت، توانمندسازی بخش خصوصی، رقابت‌پذیری اقتصاد و تعامل با قواعد جهانی‌سازی و سیاست‌گذاری‌های مبتنی بر آزادسازی اقتصادی را ضرورت می‌بخشد (پارسامهر، ۱۳۸۶، ص ۱۶). در شرایط پیچیده امروز جهان کسب و کار، عواملی نظیر رقابت و جهانی شدن، ناپایداری محیط‌های بازار، کاهش تصدی دولت‌ها، رشد طبیعی شرکت‌ها و بنگاه‌ها و تلاش آنان برای کسب سهم بیشتری از بازار و نیز امکان ورود به فعالیت‌های جدید و سودآفرین موجب شده است که مقوله‌ی ادغام و گروهی شدن بنگاه‌ها در قالب شرکت‌های مادر (هلدینگ) نه تنها

در کشورهای توسعه یافته، بلکه در ممالک در حال توسعه نیز متداول و رایج شود. سازمان‌های توانمند به منظور استفاده بهینه از توانمندی‌های بنگاه‌ها، افزایش کارایی مدیریت، انعطاف‌پذیری در مقابل رقابت، کاهش هزینه، ارزش آفرینی، بهره‌گیری از مزیت‌های نسبی در کشورها و نیز مصون‌سازی سرمایه‌گذاری، فعالیت‌های خود را به صورت هلدینگ در می‌آورند تا به این ترتیب، ضمن چیره شدن بر مشکلات خود و تداوم حیات، به رقابت در سطوح بالاتر و فعالیت در عرصه جهانی بپردازند.

طی سال‌های اخیر شرکت‌های دولتی و خصوصی بسیاری در ایران با الگوبرداری از ساختار شرکت‌های چند کسب و کاره، اقدام به تجدید ساختار کرده‌اند. ورود واژگانی مانند شرکت‌های مادر تخصصی، هلدینگ، سرمایه‌گذاری و ... به ادبیات کسب و کار ایران، نتیجه این فرآیند است. بسیاری از مدیران ایرانی ساختار شرکت‌های چند کسب و کاره را فرمول معجزه‌آسایی یافته‌اند که هر مشکل سازمانی، مانند پیچیدگی روابط، اقتصادی نبودن فعالیت‌ها و موانع رشد را مرتفع می‌کند. به نظر می‌رسد در سازمان‌های ایران ابهام‌های بسیاری در شیوه‌های اداره مطلوب بنگاه‌های مادر وجود دارد. آیا بنگاه مادر موفق، توانایی اداره مطلوب هر کسب و کاری را دارد؟ ترکیب مطلوب سبد کسب و کارهای بنگاه مادر برای خلق ارزش بالاتر چیست؟ بنگاه مادر چه مسئولیت‌ها و وظایفی در قبال کسب و کارهایش دارد؟ بنگاه مادر چه نوع روابطی را بین خود و کسب و کارهایش باید تنظیم کند؟ قابلیت‌ها و مهارت‌های کلیدی مورد نیاز بنگاه‌های مادر چیست؟

نظر به اهمیت موضوع، سعی شده است نقشی را که این‌گونه ساختارها در اصلاحات اقتصادی ایفا می‌کنند، و همچنین نحوه کارکرد آنها در ابعاد مختلف را بررسی کنیم.

۴-۱. سؤالات تحقیق

با توجه به مطالب مطرح شده، سؤالات عمده‌ای که در رابطه با نقش شرکت‌های مادر تخصصی (هلدینگ)، بر جریان واگذاری شرکت‌های دولتی به بخش غیر دولتی مطرح می‌شود این است که:

۱. آیا راهبرد استفاده از شرکت‌های مادر تخصصی (هلدینگ) برای واگذاری بنگاه‌های بزرگ اقتصادی به بخش خصوصی کارآمد است؟

برای پاسخگویی به سؤال اصلی تحقیق، باید به پرسش‌های فرعی زیر پاسخ داد:

۱-۱. مهمترین عوامل مرتبط و مؤثر بر اتخاذ راهبرد شرکت‌های مادر تخصصی (هلدینگ) در واگذاری بنگاه‌های بزرگ اقتصادی به بخش خصوصی کدامند؟

۲-۱. رتبه‌بندی و میزان اهمیت عوامل مرتبط با اتخاذ راهبرد شرکت‌های مادر تخصصی (هلدینگ) در واگذاری بنگاه‌های اقتصادی چگونه است؟

۳-۱. تأثیر عوامل مؤثر در اتخاذ راهبرد شرکت‌های مادر تخصصی (هلدینگ) شده‌اند بر روی اهداف خصوصی‌سازی چگونه است؟

۵-۱. فرضیات تحقیق

با توجه به سومین سؤال فرعی، فرضیه‌های تحقیق به صورت زیر می‌باشند:

فرضیه اصلی:

۱. بین عوامل مؤثر در اتخاذ راهبرد شرکت‌های مادر تخصصی (هلدینگ) شده‌اند بر روی اهداف خصوصی سازی رابطه مستقیم و معنی داری وجود دارد.
فرضیات فرعی:

- ۱-۲. بین مؤلفه‌ی مدیریت منابع و بهره‌وری، رابطه‌ی مستقیم و معنی داری وجود دارد.
- ۲-۲. بین مؤلفه‌ی تجدید ساختار و بهره‌وری، رابطه‌ی مستقیم و معنی داری وجود دارد.
- ۳-۲. بین مؤلفه‌ی ارزش آفرینی و بهره‌وری، رابطه‌ی مستقیم و معنی داری وجود دارد.
- ۴-۲. بین مؤلفه‌ی تحقیق و توسعه و بهره‌وری، رابطه‌ی مستقیم و معنی داری وجود دارد.
- ۵-۲. بین مؤلفه‌ی ارزش صرفه‌جویی به مقیاس و بهره‌وری، رابطه‌ی مستقیم و معنی داری وجود دارد.
- ۶-۲. بین مؤلفه‌ی مدیریت منابع و گسترش رقابت، رابطه‌ی مستقیم و معنی داری وجود دارد.
- ۷-۲. بین مؤلفه‌ی تجدید ساختار و گسترش رقابت، رابطه‌ی مستقیم و معنی داری وجود دارد.
- ۸-۲. بین مؤلفه‌ی ارزش آفرینی و گسترش رقابت، رابطه‌ی مستقیم و معنی داری وجود دارد.
- ۹-۲. بین مؤلفه‌ی تحقیق و توسعه و گسترش رقابت، رابطه‌ی مستقیم و معنی داری وجود دارد.
- ۱۰-۲. بین مؤلفه‌ی صرفه‌جویی به مقیاس و گسترش رقابت، رابطه‌ی مستقیم و معنی داری وجود دارد.
- ۱۱-۲. بین مؤلفه‌ی مدیریت منابع و سودآوری، رابطه‌ی مستقیم و معنی داری وجود دارد.
- ۱۲-۲. بین مؤلفه‌ی تجدید ساختار و سودآوری، رابطه‌ی مستقیم و معنی داری وجود دارد.
- ۱۳-۲. بین مؤلفه‌ی ارزش آفرینی و سودآوری، رابطه‌ی مستقیم و معنی داری وجود دارد.
- ۱۴-۲. بین مؤلفه‌ی تحقیق و توسعه و سودآوری، رابطه‌ی مستقیم و معنی داری وجود دارد.
- ۱۵-۲. بین مؤلفه‌ی صرفه‌جویی به مقیاس و سودآوری، رابطه‌ی مستقیم و معنی داری وجود دارد.

۱-۶. اهداف تحقیق

خصوصی سازی با هدف افزایش کارایی و رشد اقتصادی، یکی از مسایل مورد توجه سیاست‌گذاران و اقتصاددانان در دهه‌های اخیر بوده است. کشورهای مختلف با توجه به عوامل گوناگون، استراتژی‌ها، روش‌ها و مکانیزم‌های مختلفی را برای اجرای برنامه‌های خصوصی سازی اتخاذ می‌کنند.

هدف اصلی این پژوهش "بررسی نقش شرکت‌های مادر تخصصی (هلدینگ) در واگذاری بنگاه‌های بزرگ اقتصادی به بخش خصوصی" است.

اهداف جزئی تحقیق نیز عبارتند از:

۱. بررسی و شناسایی مهمترین عوامل مرتبط و مؤثر بر اتخاذ راهبرد شرکت‌های مادر تخصصی (هلدینگ) در واگذاری بنگاه‌های بزرگ اقتصادی به بخش خصوصی؛
۲. رتبه‌بندی و تعیین میزان اهمیت هر یک از عوامل مرتبط با اتخاذ راهبرد شرکت‌های مادر تخصصی (هلدینگ) در واگذاری بنگاه‌های اقتصادی به بخش خصوصی؛
۳. بررسی تأثیر عوامل مؤثر در اتخاذ راهبرد شرکت‌های مادر تخصصی (هلدینگ) بر روی اهداف خصوصی سازی.

۱-۷. قلمرو تحقیق

قلمرو موضوعی تحقیق:

از نظر تئوری، این پژوهش مربوط به حوزه‌ی تحقیقات اقتصادی - استراتژیک می‌باشد که در صدد بررسی اتخاذ راهبرد ساختار شرکت‌های مادر تخصصی در واگذاری بنگاه‌های بزرگ اقتصادی دولتی به بخش خصوصی است.

قلمرو مکانی تحقیق:

قلمرو مکانی تحقیق، کلیه‌ی شرکت‌های دولتی که طبق بند «ج» اصل ۴۴ قانون اساسی مشمول واگذاری به بخش خصوصی هستند، می‌باشد.

قلمرو زمانی تحقیق:

قلمرو زمانی تحقیق، از شروع مطالعات مقدماتی راجع به موضوع، یعنی بهمن ماه ۱۳۸۹ تا دی ماه سال ۱۳۹۰ کلیه‌ی مراحل تحقیق، به اتمام رسیده است.

۱-۸. تعریف اصطلاحات و واژگان

شرکت مادر: اصطلاح شرکت مادر، به صورت متداول برای شرح برخی ساختارهای صنعتی که به صورت متمرکز اداره می‌شوند به کار می‌رود. شرکتی که برای اهداف کنترلی و مدیریتی با خرید بخش اصلی سهام دارای حق رأی سایر شرکت‌ها ایجاد شده است. به زبانی ساده‌تر شرکت مادر، شرکتی است که در حقیقت به اداره و کنترل شرکت‌های زیرمجموعه‌ی خود می‌پردازد (William E. & et al, 1990, P. 322).

خصوصی‌سازی: خصوصی‌سازی فرآیندی است که طی آن وظایف و تأسیسات بخش دولتی در هر سطحی به بخش خصوصی انتقال داده می‌شود (رحیمی بروجردی، ۱۳۸۳، ص ۱۱۳).

خصوصی‌سازی در مقیاس بزرگ: شامل انتقال املاک و بنگاه‌های بزرگ دولتی به بخش خصوصی است؛ که شامل صنایع سنگین اعم از کارخانجات، شرکت‌های تجاری خارجی، مؤسسات مالی و شرکت‌های بیمه، مخابرات و ... است (پرکوپنکو، ۱۳۸۰، ص ۶۷).

مدیریت منابع: مدیریت منابع عبارت است از استفاده مطلوب و بهینه از منابع سازمانی به طوری که بیشترین ارزش را ایجاد کند (حاجی‌پور و مؤمنی، ۱۳۸۷، ص ۸۰).

تجدید ساختار: تجدید ساختار، اقدامی است همه‌جانبه به منظور بهبود وضعیت شرکت در شرایط پیچیده رقابت آزاد و تلاشی است لازم و ضروری به منظور فراهم نمودن زمینه مناسب جهت بهره‌گیری از تمامی توان فکری و تجربی سازمان (D'Souza, Magginson, Nash, 2007, P. 160).

ارزش آفرینی: ارزش آفرینی یعنی خلق ارزش ناشی از اعمال انسانی و مدیریتی که خلق ثروت را به همراه دارد (رهنمای رودپشتی، ۱۳۸۸، ص ۳).

تحقیق و توسعه: مجموعه فعالیت‌های بدیع، خلاق، نوآورانه، نظام‌یافته و برنامه‌ریزی شده‌ای که به طور کلی با هدف گسترش مرزهای شناخت علمی و گنجینه دانش انسان و جامعه انسانی و کاربرد این دانش در عرصه‌های گوناگون برای بهبود

¹ Parent Company

² Privatization

³ The Large- Scale Privatization